

Получена: 16.09.2022 г.

Приета: 19.10.2022 г.

КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО И УСТРОЙСТВЕНО ПЛАНИРАНЕ – УРБАНИСТИЧНИ ПОТЕНЦИАЛИ И ВЗАИМОВРЪЗКИ

Д. Иванова¹

Ключови думи: устройствено планиране, културно наследство, стратегически и планови документи, потенциали и взаимовръзки, интегрираща концепция

РЕЗЮМЕ

Статията има за цел да представи някои алтернативни схващания за устройственото планиране и културното наследство в техния взаимен контекст.

Въз основа на регламентирани предписания в законовата и нормативна уредба по устройство на територията, на урбанистичната теория и на проектантската практика, са представени основни взаимовръзки както между устройственото планиране и опазването и развитието на културното наследство, така и между отделните видове стратегически, планови и програмни документи в областта на урбанизма.

1. Урбанистични потенциали на системата „културно наследство – устройствено планиране“

Погрешното и негласно схващане за конфликтност на системата „културно наследство (КН) – устройствено планиране (УП)“ налага изясняването на симбиотичната взаимовръзка между пространственото планиране и опазването и развитието на културното наследство с цел реализирането на урбанистичните потенциали на системата.

¹ Диана Иванова, арх. урб. докторант, кат. „Градоустройство”, УАСГ, бул. „Хр. Смирненски“ № 1, 1046 София, e-mail: urbano.project@gmail.com

1.1. Теза:

- За недвижимите културни ценности (НКЦ) е вредно да има какъвто и да е план или проект, тъй като наличието на такъв е потенциал за намеса и промяна, а всяка промяна е противоположна на опазването на наследството.
- Наличието на НКЦ в дадена територия създава проблеми при изготвянето на устройствени планове и за реализиране на инвестиционни намерения, тъй като налага ограничения по отношение на позволени и забранени дейности, устройствени показатели (височина на застрояване, плътност, Кинт), естетика, функция, външен вид, използвани материали, изисквания към проектите, процедури и пр.

1.2. Антитеза:

- Липсата на планове и проекти е заплаха за наследството, възпрепятства както промяната и развитието, така и опазването, което води до разрушаване на НКЦ и компрометиране на териториите с недвижимо културно наследство (НКН).
- Наличието на НКЦ/НКН в дадена територия следва да се възприема като възможност и потенциал за обогатяването ѝ във функционално, обемно-пространствено, естетическо, социално и икономическо отношение.

1.3. Синтез на основни урбанистични постановки и схващания за потенциала на системата „културно наследство – устройствено планиране“:

- Опазването и развитието на КН са елементи на общото функционално-пространствено устройство и развитие на териториите.
- Системата на КН е обвързана с другите функционално-пространствени и социално-икономически системи – труд, обитаване, отдих; бизнес, туризъм; екология, зелена система; транспортно-комуникационна и инженерно-техническа инфраструктура и пр.
- Териториално-устройственото планиране е недостатъчно, но задължително необходимо условие за опазване и развитие на КН.
- Развитието на КН е начин за неговото съхранение и опазване.
- Създаването, прилагането и реализацията на планове и проекти при отчитане на спецификата и характерните особености на териториите с НКН и на самите НКЦ е необходимо условие както за опазването, така и за развитието на КН. По този начин се осигурява хармонична функционално-пространствена организация на територията и могат да се реализират урбанистичните потенциали на системата „устройство планиране – културно наследство“ като двата ѝ съставни елемента се превърнат от взаимни ограничители във взаимни стимулатори за развитие.

2. Взаимовръзки между устройственото планиране и опазването и развитието на КН и между отделните видове стратегически и планови документи

Основен инструмент на пространственото развитие на териториите е устройственото планиране. На практика то съпътства развитието на човечеството и цивилизацията от появата на съзнателния човек. Самата градоустройствена мисъл и следите от фактичното ѝ проявление са ключов/основен елемент от културното наследство – както недвижимо/материално, така и духовно/нематериално. В този смисъл устройственото планиране е едновременно както елемент на КН, така и инструмент за неговото опазване и развитие.

Представеното разбиране за взаимовръзките между устройственото планиране и опазването и развитието на КН и между отделните видове стратегически и планови документи е формирано въз основа на проведените анализи, проучвания и практически опит [1 ÷ 8].

Предназначението на общия устройствен план на община (ОУПО) е да служи като управленски инструмент на местната власт в сферата на устройствената политика, насочена към създаване на пространствени и функционално-управленски условия за развитие и комплексно устройствено планиране на различните видове територии при отчитане на съществуващите природни и антропогенни елементи и специфични социално-икономически условия. С ОУПО се детайлизират териториалните насоки на развитие на общините, заложи в интегрираната териториална стратегия за развитие (ИТСР) на съответния район на планиране. Общият устройствен план на община (ОУПО) осигурява плановата основа за реализиране на целите за социално-икономическо и функционално-пространствено развитие на общината, заложи в плана за интегрирано развитие на община (ПИРО) [5 ÷ 8].

Плановите за опазване и управление (ПОУ) се разработват и изпълняват във взаимодействие с предвижданията на плановите за интегрирано развитие на общините и на устройствените планове за териториалния обхват на единичните или груповите недвижими културни ценности. По отношение на устройственото планиране и стратегическото програмиране ПОУ включват режимите за опазване, в т.ч. граници, териториален обхват и предписания за опазване на НКЦ и дългосрочна и краткосрочни програми на дейностите по опазване на недвижимата културна ценност и по прилагане на плана [3].

Предназначението на плана за интегрирано развитие на община (ПИРО) е [2, 4]:

- да определи приоритетите, средствата и етапите за реализиране на целите, заложи в ИТСР и устройствените решения, предвидени в ОУПО;
- да осигури интегриран подход и комплексен ефект от изпълнението на основните планови и стратегически документи, свързани с развитието и устройството на общината и опазването и развитието на КН, а именно:
 - ✓ ОУПО – планов документ с дългосрочен характер 15 – 20 г.;
 - ✓ ПИРО (планов документ със средносрочен времеви хоризонт 7 г.);
 - ✓ ИПГВР – интегриран план за градско възстановяване и развитие;
 - ✓ ПОУ – план за опазване и управление на НКЦ;
 - ✓ Секторни стратегии и програми на общината, засягащи програмния период.

ПИРО [7] се разработва в йерархична съподчиненост с целите и приоритетите, съдържащи се в документите от по-високо ниво за стратегическо планиране на регионалното и пространственото развитие, без да ги повтаря, а като ги конкретизира, съобразно спецификата на общината. Такива стратегически документи от по-високо йерархично ниво са:

- Националната концепция за регионално и пространствено развитие;
- Интегрираната териториална стратегия за развитие на съответния район за планиране.

Планът за интегрирано развитие на община определя средносрочните цели и приоритети за устойчиво развитие на общината и връзките ѝ с други общини в съответствие с интегрираната териториална стратегия за развитие (ИТСР) на региона за планиране от ниво 2 и общия устройствен план на общината (ОУПО).

Планът за интегрирано развитие на община осигурява пространствена, времева и фактическа координация и интеграция на различни политики и планови ресурси за постигане на дефинираните цели за трайно подобряване на икономическото, демографското, социалното, пространствено-функционалното, инфраструктурното и екологичното състояние на общинската територия.

По този начин на нормативно ниво ОУПО, ПИРО и ПОУ се явяват основната връзка между Закона за регионално развитие (ЗРР), Закона за устройство на територията (ЗУТ) и Закона за културното наследство (ЗКН).

Разбирането на автора за същността, приложимостта и взаимната обвързаност на стратегическите, програмните и плановите документи в сферата на устройственото планиране и развитие на териториите и КН, както и проведените анализи, проучвания и практически опит, налагат недвусмислено извода за **необходимостта от законово регламентиране на интегриращ стратегически, програмен и планов документ – концепция, която да обезпечи интегрираното разработване и прилагане на стратегическите и плановите документи на ниво община.**

Предвид същността и ролята на този документ уместно е той да бъде наречен **интегрираща концепция за функционално и пространствено развитие на община (ИКФПРО).**

ИКФПРО би могла да се „прикачи“ към някой от вече съществуващите стратегически или планов документ и да се разработва като част от него. Това би облекчило общините по отношение на броя програмни документи, които имат ангажимент да изработят. При такъв сценарий най-подходящо е концепцията да бъде задължителна част от общите устройствени планове на общините (ОУПО), предвид техния дългосрочен характер и тяхната насоченост към функционално-пространственото и социално-икономическото развитие на териториите, като това следва да залегне в ЗУТ и Наредба 8 за обем и съдържание на устройствените планове (ОСУП) на МРРБ.

Безспорната значимост на подобен вид стратегическа, програмна и планова разработка, какъвто би била ИКФПРО, определят необходимостта тя да бъде регламентирана като самостоятелен документ в ЗРР и ЗУТ, като се гарантира нейният **интегриращ характер** и задължителната **йерархична съподчиненост** на последващите урбанистични проекти.

В резултат на представените проучвания и произтичащите от тях разсъждения и изводи е формирана представата за връзките между отделните видове законово регламентиранни стратегически, планови и програмни документи и мястото и ролята на необходимата интегрираща концепция за функционално и пространствено развитие на община (ИКФПРО). Вж. фиг. 1.

3. Заключение

Синтезираните в статията разбирания за зависимостите между пространственото планиране и дейностите по опазване и развитие на културното наследство и за взаимовръзките между отделните видове стратегически, програмни и планови документи в областта на урбанизма са опит за внасяне на известна яснота и структурирано представяне на процесите, формиращи урбанистичната основа за реализиране на функционално-пространственото и социално-икономическото развитие на териториите.

Поставената за разискване идея за необходимостта от свързващ стратегически, програмен и планов документ е основа за законното му регламентиране като **интегрираща концепция за функционално и пространствено развитие на община (ИКФПРО)**.

Благодарности

Изказвам своята благодарност на всички колеги и приятели, които провокираха синтезирането на идеи и допринесоха за създаването на дисертационния труд, част от който е настоящият материал.

Научноизследователската разработка е подкрепена финансово от градоустройствено и архитектурно проектантско бюро „Урбано“ ЕООД.

ЛИТЕРАТУРА

1. Закон za ustroistvo na teritoriata (V sila ot 31.03.2001 g., Obn. DV. br. 1 ot 2 Yanuari 2001 g., posl. izm. DV. br. 94 ot 12 Noemvri 2021 g., posl. dop. DV. br. 42 ot 7 Yuni 2022 g.).

2. Закон za regionalното razvitie (V sila ot 31.08.2008 g., Obn. DV. br. 50 ot 30 May 2008 g., posl. izm. i dop. DV. br. 21 ot 13 Mart 2020 g., posl. izm. DV. br. 51 ot 1 Yuli 2022 g.).

3. Закон za kulturnoto nasledstvo (V sila ot 10.04.2009 g., Obn. DV. br. 19 ot 13 Mart 2009 g., posl. izm. DV. br. 17 ot 26 Fevruari 2021 g.).

4. Metodicheski ukazania za razrabotvane i prilagane na planove za integrirano razvitie na obshtina (PIRO) za perioda 2021 – 2027 g. (utvardeni ot MRRB, Sofia, mart 2020 g.).

5. Obshti ustroystveni planove na obshtini (OUPO) i zadania za izrabotvaneto im v perioda 2013 – 2022 g. s osnoven proektantski ekip: prof. d-r arh. Valeri Ivanov, arh. i urb. Diana Petkova Ivanova, dots. d-r Ilia Koprarev, dots. arh. Yordan Tarsankov, n.s. arh. Maria Karazlateva, inzh. Ognyan Baklov, prof. d-r landsh. arh. Pencho Dobrev, inzh. i urb. Svetlozar Blagoev i dr.

6. *Tarsankov, Y.* Planove, proekti, razgovori i besedi. 1996 – 2022.

7. *Koprarev, I.* Planove, proekti, razgovori i besedi. 2004 – 2022.

8. *Ivanov, V.* Planove, proekti, razgovori i besedi. 1996 – 2022.

CULTURAL HERITAGE AND URBAN PLANNING – POTENTIAL AND RELATIONSHIPS

D. Ivanova¹

Keywords: urban planning, cultural heritage, strategic and planning documents, potential and interrelationships, integrating concept

ABSTRACT

This paper aims to present some alternative views of spatial planning and cultural heritage in their mutual context.

Based on the legal and normative regulations for arrangement and development of the territories and on the urban theory and practice, basic interrelationships are presented both between urban planning and the protection and development of cultural heritage, as well as between the different types of strategic, planning and program documents in the field of urbanism.

¹ Diana Ivanova, Arch. Urban Planner PhD Student, Dept. “Urban Planning”, UACEG, 1 H. Smirnenski Blvd., Sofia 1046, e-mail: urbano.project@gmail.com